

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

доктора економічних наук, професора

Рудніченко Євгенія Миколайовича

на дисертаційну роботу **Денисова Олега Євгенійовича**

**«Економічна безпека галузей промисловості в системі
економічної безпеки держави»,**

подану на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук
за спеціальністю 21.04.01 – економічна безпека держави (економічні науки)

Вивчення дисертаційної роботи на тему **«Економічна безпека галузей промисловості в системі економічної безпеки держави»**, автореферату та опублікованих праць Денисова О.Є. дозволяє сформулювати наступні узагальнені висновки, щодо актуальності обраної теми, ступеня обґрунтованості наукових положень, наданих рекомендацій, їх достовірності, новизни та повноти викладення в опублікованих працях.

1. Актуальність обраної теми та її зв'язок із науковими програмами

В умовах світових економічних криз зростає вірогідність їх негативного впливу на розвиток окремих країн світу, які виступають активними учасниками глобалізаційних процесів. Україна володіє значним потенціалом промислового, науково-технологічного розвитку, реалізація якого здатна прискорити структурно-технологічну модернізацію національної економіки та підвищити міжнародну конкурентоспроможність країни та її промисловості.

Водночас, основу національної економіки становлять низькотехнологічні «старопромислові» галузі з орієнтацією на виробництво продукції III-IV технологічних устроїв та структура експорту з переважно сировинним характером і високою часткою продукції з низькою доданою вартістю, що свідчить про неефективність використання існуючого потенціалу та не сформованість нових конкурентних драйверів розвитку. Тривале відтворення такої моделі

економічного розвитку може призвести до поглиблення кризових явищ в економіці та нарощування технологічного відставання від розвинутих країн світу.

Конкурентоспроможність, ефективне функціонування галузей промисловості є основою економічної системи країни, а їх сталий розвиток забезпечує економічну безпеку держави.

Головною умовою стабільного економічного зростання країни та забезпечення економічної безпеки виступає динамічне зростання її промисловості. Саме обсяги, структура, технологічність та конкурентоспроможність галузей промисловості визначає результати діяльності та рівень ефективного функціонування національної економіки в цілому. Високий рівень економічної безпеки держави, відражає економічну захищеність її галузей, є результатом ефективного функціонування та розвитку її економіки. Це зумовлює необхідність обґрунтування теоретико-методологічних засад та прикладних рекомендацій забезпечення економічної безпеки галузей промисловості як основи системи економічної безпеки держави.

Комплексність, послідовність та логіка наведених аргументів свідчить про актуальність, наукову значимість і практичну направленість дисертаційного дослідження Денисова О.Є. «Економічна безпека галузей промисловості в системі економічної безпеки держави».

Дисертаційна робота пов'язана з плановими науково-дослідними роботами кафедри управління фінансово-економічною безпекою Університету економіки та права «КРОК» за темою «Забезпечення захисту економічної безпеки держави та суб'єктів господарської діяльності в умовах євроінтеграції України» (номер державної реєстрації 0114U006338), автором обґрунтовані теоретико-методологічні засади та прикладні рекомендації, щодо забезпечення економічної безпеки галузей промисловості як основи системи економічної безпеки держави.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність та новизна

Наукові положення, висновки та рекомендації, що містяться у дисертації та виносяться на захист, є цілком теоретично обґрунтованими й містять результати

їх практичного використання. Їх виклад супроводжується критичним оглядом та посиланням дисертанта на результати наукових робіт вітчизняних та закордонних науковців за обраною темою, вдалим застосуванням загальнонаукових принципів проведення досліджень, використанням сучасного методичного інструментарію та засобів обробки вихідної інформації.

Достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій підтверджується використанням широкої інформаційної бази за темою дисертації, в т.ч. офіційних статистичних даних, нормативно-правових актів, які стосуються інноваційної діяльності, монографій, численних наукових публікацій вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів, Інтернет-джерел.

Автор достатньою повно та достовірно характеризує мету дисертаційного дослідження, яка полягає в обґрунтуванні теоретико-методологічних засад та прикладних рекомендацій зі забезпечення економічної безпеки галузей промисловості в системі економічної безпеки держави.

Дисертаційна робота складається зі вступу, п'яти розділів, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків.

У вступі обґрунтовано актуальність теми дисертації, визначено мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, відображено наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, подано відомості щодо апробації та публікації результатів дослідження.

У першому розділі **«Теоретико-методичні засади формування системи економічної безпеки держави»** досліджено теоретико-гносеологічні корені проблем економічної безпеки (с. 40-64), систематизовано базисні рівні формування та визначено структуру економічної безпеки держави, її вимірні характеристики (с.65-99), систематизовано результати наукових досліджень з проблем аналізування та забезпечення економічної безпеки на різних рівнях системної ієрархії управління (с. 81-109).

У другому розділі **«Методологічні основи аналізу економічної безпеки галузей промисловості в системі економічної безпеки держави»** досліджено сутність та еволюцію поняття теорії економічної безпеки держави (с. 112-153), визначено детермінанти економічної безпеки галузей промисловості (с. 154-167),

систематизовано внутрішню структуру економічної безпеки галузей промисловості в системі економічної безпеки держави (с. 167-192).

У третьому розділі **«Діагностика стану галузей промисловості як об'єктів економічної безпеки держави»** досліджено галузеву структуру промисловості України, її масштаби, динаміку розвитку (с. 198-215), ризики та загрози економічній безпеці галузей промисловості (с. 216-232), здійснено етіологічну і симптоматичну діагностику стану економічної безпеки галузей промисловості України (с. 233-262).

У четвертому розділі **«Оцінка рівня економічної безпеки галузей промисловості України»** досліджено міжнародні позиції галузей промисловості держави відносно економічного розвитку і конкурентоспроможності (с. 267-282), визначено характеристики їх економічної захищеності промисловості (с. 284-308), здійснено кількісно-якісний вимір економічної безпеки нафтохімічної галузі промисловості України(с. 308-350).

У п'ятому розділі **«Основні напрями і механізм забезпечення економічної безпеки галузей промисловості в системі економічної безпеки держави»** застосовано системно-структурний підхід до обґрунтування напрямів забезпечення економічної безпеки галузей промисловості (с. 357-390), розроблено механізм забезпечення економічної безпеки галузей промисловості (с. 392-407) та систематизовано методи забезпечення економічної безпеки галузей промисловості в системі економічної безпеки України (с. 408-425).

Наукова новизна дисертаційного дослідження полягає, зокрема, у наступних конкретних результатах, отриманих особисто дисертантом (у порядку викладу матеріалу):

– удосконалено понятійно-категорійний апарат дослідження економічної безпеки шляхом обґрунтування визначення поняття «економічна безпека галузі» як комплексу умов, за яких відбувається економічний розвиток, підвищення рівня конкурентоспроможності і реалізація економічних інтересів галузі як сукупності однорідних (за схожістю виробленої продукції і процесів виробництва та її реалізацією на внутрішньому і зовнішньому ринках) підприємств, що

функціонують в умовах посиленої дії загроз, інтеграції й глобалізації, що, на відміну від наявних, дає можливість сформулювати принципово нове бачення процесу забезпечення економічної безпеки галузі (с. 114);

– розроблено методологічний базис дослідження економічної безпеки галузей промисловості, який складається з трьох блоків: (1) фундаментальної методології науки, що визначається загальними методами наукового пізнання; (2) методології економічної безпеки галузі, що визначає принципові положення та методологічні підходи до дослідження і формування політики забезпечення економічної безпеки галузей як окремого предмету наукових досліджень; (3) системи методів, механізму та інструментів, які застосовуються в дослідженні економічної безпеки галузей на концептуальному та емпіричному рівнях для вирішення поставлених завдань (с. 133-139);

– визначено основні детермінанти забезпечення економічної безпеки галузей промисловості в системі економічної безпеки держави, зокрема, на відміну від усталеного ресурсно-функціонального підходу, використано так званий метод вертикальної інтеграції, коли система детермінант (за внутрішньою і зовнішньою складовими) безпеки ідентифікується за блоками: ресурси → виробництво → внутрішній ринок → зовнішній ринок, що дозволяє істотно доповнити та розширити традиційний склад чинників безпеки (с. 158-160);

– виявлено внутрішню структуру економічної безпеки галузей промисловості та формалізовано методичний підхід до декомпонування економічної безпеки галузі на структурно-функціональні складові, а саме до традиційно застосовуваних в таких цілях складових – фінансової, інвестиційної, виробничо-технологічної, інноваційної, кадрової, інформаційної, енергетичної, ринкової, експортної, імпортової – додано специфічні складові – імпортозалежності, технологічності виробництва, доданої вартості, конкуренції на внутрішньому ринку та експортної орієнтованості, характерні для високотехнологічних галузей промисловості, які визначають їх конкурентоспроможність (с. 190-191);

– класифіковано загрози економічної безпеки держави, яку, на відміну від

усталених підходів, розроблено за уточненими складовими економічної безпеки галузі промисловості – фінансово-економічною, техніко-економічною, інноваційною, інвестиційною, ринковою, енергетичною, інформаційною, кадровою, експортною та імпортною, що дало можливість не лише сформулювати більш комплексний склад загроз, але й виявити причинно-наслідкові зв'язки між дією загроз і станом параметрів економічного розвитку, конкурентоспроможності та функціональних складових економічної безпеки (с. 229-233);

– розроблено методичний підхід до оцінювання економічної безпеки галузей промисловості, який, на відміну від існуючих, передбачає багаторівневий аналіз стану конкурентоспроможності як базисної умови економічної безпеки, що охоплює чотири блоки, десять складових та вісімдесят вісім показників за визначеними внаслідок декомпонування складовими, та на основі отриманих даних дозволяє оцінити стан і рівень економічної безпеки галузі як загалом, так і за рівнями, складовими, сферами виникнення загроз (с. 284-305);

– формалізовано методичний підхід до моніторингу та діагностики стану і динаміки економічної безпеки галузі, для чого модифіковано ресурсно-функціональний підхід до оцінювання використання ресурсів за функціональними складовими безпеки (фінансовою, енергетичною, кадровою, інформаційною, інвестиційною) та визначення параметрів економічної безпеки кожної складової в динаміці розвитку, змінах кон'юнктури ринку із збереженням їх вагового коефіцієнту, що, на відміну від існуючих, робить даний підхід доцільним для використання в процесі діагностики і моніторингу стану і рівня економічної безпеки галузей промисловості в системі економічної безпеки держави (с. 283-307);

– розроблено модель управління економічною безпекою галузей промисловості в системі забезпечення економічної безпеки держави, яка ґрунтується на факторах конкурентоспроможності як основи забезпечення економічної безпеки, складається з ресурсного, виробничого та ринкового (внутрішнього і зовнішньоекономічного) функціонально-компонентних блоків, кожен із яких включає власні складові та характеристики, що уможливорює

досягнення системності та комплексності як при аналізуванні, так і зміцненні економічної безпеки галузей за: (а) окремими показниками-компонентами; (б) складовими безпеки; (в) функціональними блоками (с. 284-307);

– удосконалено застосування системно-структурного підходу, згідно якого економічна безпека галузі є поліструктурною, багаторівневою, ієрархічною системою, яка поєднує горизонтальну функціонально-компонентну сукупність складових та вертикальну послідовність рівнів і має складну структуру, що, на відміну від існуючих підходів, дає можливість дослідження і формалізації взаємозв'язків рівнів ієрархії, планування напрямів, опрацювання дієвого механізму забезпечення економічної безпеки галузей промисловості в системі економічної безпеки держави (с. 357-360) ;

– обґрунтовано інструменти стратегічного планування державної політики зміцнення економічної безпеки галузей промисловості, особливість авторського підходу – в етапності та комплексності, зокрема перший етап передбачає реалізацію інструментів та засобів, орієнтованих на підвищення рівня конкурентоспроможності галузей, а другий – забезпечення їх безпеки в процесі євроінтеграції; комплексність досягається шляхом побудови інструментів та засобів регулювання за напрямками: міжнародне співробітництво, інституційний, нормативно-правовий, інформаційний, інфраструктурний, науково-дослідний, інноваційний, освітній, організаційний, управління розвитком, виробничо-технологічний (с. 361-392);

– розроблено механізм забезпечення економічної безпеки галузей промисловості, що, на відміну від інших результатів досліджень в цій сфері, згідно яких механізм передбачає систему інструментів, засобів та заходів, суб'єктів та об'єктів політики, дозволяє поєднати, узгодити і скерувати в напрямі забезпечення економічної безпеки галузі низку чинників та умов на рівні підприємств, галузі, національної економіки та міжнародному рівні, в системі інституційного забезпечення та міжнародного регулювання; регулюючий вплив здійснюється з дотриманням визначених принципів, застосуванням методів, засобів та інструментів, формуванням системи елементів ресурсного забезпечення (с. 395-401);

– розвинуто класифікацію методів політики забезпечення економічної безпеки галузей промисловості, а саме до найбільш часто використовуваних інституційних, адміністративних, економічних, нормативно-правових методів додано організаційно-розпорядчі, технічно-спеціальні, маркетингові, соціально-психологічні та ідеологічні методи, що дозволило більш комплексно підійти до обґрунтування системи інструментів та засобів забезпечення економічної безпеки галузей промисловості (с. 408-413);

– адаптовано інструментарій державної політики забезпечення економічної безпеки галузі шляхом побудови багаторівневої системи інструментів державного регулювання, яка включає: макро- (інструменти: державні програми розвитку галузі, управління якістю, інституційні реформи та структурні зміни, орієнтовані на конкурентоспроможність); мезо- (інструменти: співпраця в рамках галузевих спілок, бізнес-асоціацій, з науково-дослідними інститутами, налагодження науково-технологічного співробітництва); мікро- (інструменти: упровадження програм розвитку і підвищення ефективності функціонування, підвищення якості продукції, оптимізація ресурсного забезпечення, модернізація техніко-технологічних процесів) рівні (с. 413-425);

Основні положення дисертації, висновки та пропозиції, що наводяться як логічний підсумок проведеної автором роботи, є достатньо повними та обґрунтованими з високим ступенем наукової аргументації.

3. Практичне значення результатів дослідження

Практична цінність сформульованих у дослідженні висновків та рекомендацій підтверджується використанням його наукових положень, висновків і здобутків державними органами, науковими установами та підприємствами галузей промисловості у діяльності із забезпечення економічної безпеки держави. Зокрема, основні результати дослідження використано виданням «Ефективна економіка» при виконанні науково-дослідної теми «Розробка концепції забезпечення економічної безпеки в умовах глобалізації»

світової економіки» (довідка № 112 від 20.03.2018 р.); у роботі Комітету з питань євроінтеграції Верховної Ради України (довідка № 04-17/16-409 (146876) від 28.08.2019 р.; в діяльності Громадської організації «Інститут соціального і економічного розвитку» (довідка від 28.08.2019 р.). Результати дисертації використані в діяльності таких підприємств, як ТОВ «Кеннер-Україна» (довідка № 21/11/18-1 від 11.11.2018 р.), ТОВ «Профайн Україна» (довідка № 32/1 від 13.11.2018 р.), ТОВ «Маядо» (довідка № 74 від 06.12.2018 р.), ТОВ «Глобарт» (довідка № 271118-1 від 27.11.2018 р.), ТОВ «Алюпласт Україна» (довідка № 52 від 16.08.2018 р.), ТОВ «Тервікнопласт» (довідка № 35 від 11.12.2018 р.), ТОВ «Євротехпласт» (довідка № 40 від 18.12.2018 р.), ТОВ «Бест Пласт» (довідка № 346 від 06.12.2018 р.), ТОВ «Міропласт» (довідка № Н-0001/1415 від 19.02.2019 р.), ТОВ «Облторгсервіс» (довідка № 10-1 від 07.11.2018 р.).

Результати дослідження використовуються у навчальному процесі під час викладання дисциплін у ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК» (довідка № 182 від 12.04.2019 р.).

4. Повнота викладення результатів дисертації в опублікованих працях

Результати дисертаційного дослідження пройшли достатню апробацію на науково-практичних конференціях різного рівня. У цих публікаціях у повній мірі викладені усі наукові результати, отримані дисертантом.

В опублікованих автором роботах знайшли відображення положення, висновки та рекомендації сформульовані в дисертації (35 наукових праць, з них й авторська монографія, 22 статей у наукових фахових виданнях, у тому числі 14 у наукових фахових виданнях України, внесених до реєстру міжнародних наукометричних баз даних, 1 колективна монографія). Результати досліджень та рекомендації дисертаційної роботи доповідалися та схвалені на 11 науково-практичних конференціях та засіданнях круглих столів.

Автореферат дисертації Денисова О.Є. у повній мірі відображає зміст, структуру, основні положення, висновки і рекомендації, які виносяться на захист, і є ідентичними результатами дисертаційної роботи.

Ознайомлення з друкowanими працями здобувача підтверджує достатній рівень відображення результатів дисертаційної роботи у фахових виданнях та авторефераті. Кількість, обсяг і якість друкowanих праць надають авторові право публічного захисту дисертації.

5. Дискусійні положення та зауваження до дисертації

Загалом позитивно оцінюючи досягнуті автором наукові результати, фаховість роботи та її практичне значення, слід зауважити, що дисертаційне дослідження не позбавлене певних недоліків, а деякі положення вимагають більш глибокого опрацювання та уточнення:

1. У підрозділі 1.1. автором досліджені теоретико-гносеологічні основи проблем економічної безпеки, наведено трактування що, визначають «безпеку» як наукову категорію акцентуючи увагу на її цілісності та формують концептуальне бачення «безпеки» як системи, що має усталену ієрархію рівнів, (с. 40-62), проте на нашу думку, у підрозділі бажаним було б здійснити узагальнення проведених досліджень, отриманих результатів та сформулювати відповідні висновки.

2. У підрозділі 1.2 наведені складові економічної безпеки підприємництва (рис. 1.6. (с. 69) доцільно було б доповнити виробничою складовою та інноваційною складовими, що на рівні суб'єктів господарювання підприємств та підприємців, за умов ведення ними виробничої та фінансової господарської діяльності є невід'ємними складовими економічної безпеки, що здійснюють вплив на інші складові економічної безпеки на загалом на діяльність суб'єкту господарювання.

3. У підрозділі 1.3. автором значну увагу приділено поняттям глобалізації інтеграції та конкурентоспроможності як основи забезпечення економічної безпеки (с. 79-92). Проте питання безпосередньо структури базисної системи

економічної безпеки держави та її елементів, на наш погляд, залишилося недостатньо висвітленим та потребувало більш глибокого опрацювання.

4. У підрозділі 2.2. бажаним було б більш повно дослідити та описати елементи системи економічної безпеки галузей промисловості приведені автором на рис 2.1. (с. 115) суб'єкти, об'єкти, завдання, принципи, функції системи економічної безпеки галузей.

5. У підрозділі 2.3. в дослідженні внутрішньої структури економічної безпеки галузі, її базових та специфічних елементів, до переліку складових економічної безпеки галузі які представлені автором на рис 2.12. (с. 190) бажаним та необхідним було б включення елементів та складової ресурсної безпеки, що враховуючи особливості функціонування галузей промисловості здійснюють значний вплив на економічну безпеку галузей.

6. У підрозділі 3.1. «галузева структура промисловості України: масштаби та динаміка розвитку», значна увага приділена розгляду структури національної економіки, тоді як доцільно було б зосередити увагу на дослідженні безпосередньо галузевої структури добувної та переробної промисловості та їх часток в структурі ВВП країни (с. 198-215).

7. У підрозділі 3.3. Етіологічна та симптоматична діагностика стану економічної безпеки галузей промисловості, досліджено та визначено вплив на економічну безпеку галузей промисловості України таких загроз, як фінансово-економічні, техніко-технологічні, інноваційні, інвестиційні, ринкові, енергетичні, інформаційні, кадрові (демографічні), експортні та імпорتنі, про те не висвітленим автором залишилося питання впливу фізичних, силових загроз пов'язаних із дією зовнішніх та внутрішніх фізичних факторів, що можуть призвести до значних матеріальних втрат майна промислових підприємств, що входять до галузей промисловості (с. 233-258).

8. У підрозділі 4.2. в обґрунтуванні розробленої автором комплексної моделі оцінки економічної безпеки галузей промисловості на засадах конкурентоспроможності, в таблицях показників індикаторів за кожною із складових доцільним було б навести вагові коефіцієнти зазначених показників

за кожною із приведених складових, що значно розширило б розуміння значення та ваги кожного показника в наведеній сукупності.

9. У підрозділі 5.1. на наш погляд, більш глибокого обґрунтування потребує застосування системно-структурного підходу до визначення напрямів забезпечення безпеки галузей промисловості в системі економічної безпеки держави (с. 358-368).

10. У підрозділі 5.2., на нашу думку, більш детального опрацювання потребують визначені автором нормативно-правове, інформаційно-аналітичне, матеріально-технічне, фінансове забезпечення необхідні для розбудови та функціонування механізму забезпечення економічної безпеки галузей промисловості та доповнення його інституційним забезпеченням оскільки впровадження механізму забезпечення економічної безпеки галузей промисловості потребує активної участі держави та ефективного впровадження державної економічної політики спрямованої на зростання ефективності функціонування, технологічності та конкурентоспроможності галузей (с. 397).

Разом із тим, зазначені зауваження носять рекомендаційний характер і не мають суттєвого впливу на загальне позитивне враження від дисертаційного дослідження.

6. Загальний висновок

Дисертаційна робота є одноосібною, логічно побудованою, завершеною науковою працею, яка містить вирішення актуальної наукової проблеми, суть якої полягає у необхідності розробки і обґрунтування теоретико-методологічних засад та прикладних рекомендацій забезпечення економічної безпеки галузей промисловості в системі економічної безпеки держави.

Тема роботи є актуальною та відповідає паспорту спеціальності 21.04.01. – економічна безпека держави.

Дисертаційна робота «Економічна безпека галузей промисловості в системі економічної безпеки держави» за науковою новизною, змістом, обсягом,

теоретичним і практичним значенням та оформленням відповідає вимогам пунктів 9, 10, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Постановою КМУ № 567 від 24.07.2013 р. (зі змінами), а її автор Денисов Олег Євгенійович, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 21.04.01 – економічна безпека держави (економічні науки).

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри менеджменту,
адміністрування та готельно-ресторанної справи
Хмельницького національного університету
Міністерства освіти і науки України

Рудніченко Є. М.

Підпис засвідчую:

Перший проректор,
проректор з навчально-педагогічної роботи
Хмельницького національного університету
Міністерства освіти і науки України

Войнаренко М.П.